

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Ουτοπικές θεωρίες και κοινωνικά κινήματα στην Ευρώπη, από τον 18ο έως τον 20ό αιώνα

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
(19-21 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2004)

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΜΑΡΙΑ ΜΕΝΕΓΑΚΗ

Φιλίστωρ
Ιστορία των ιδεών

Το όραμα του Étienne Cabet και η επίδρασή του στις γερμανόφωνες κοινωνίες

1. Εισαγωγή: Οράματα και η επίδρασή τους στην κοινωνία

Πρόσφατα, στις 29.10.2004, υπεγράφη από τους 25 αρχηγούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα. Το γεγονός αυτό από μόνο του σηματοδοτεί ότι η Ευρώπη γίνεται Πολιτική Ένωση. Μια μεγάλη Ανατροπή; Μια ουτοπία, ένα όραμα αιώνων, μια μεγάλη προσπάθεια λαών και επιφανών προσωπικοτήτων, που γίνεται πραγματικότητα; Ή απλά η επιβεβαίωση της αρχής «κανένα όραμα χωρίς ρεαλιστική πολιτική, καμιά ρεαλιστική πολιτική χωρίς όραμα;»¹.

Οπωσδήποτε οι μέρες μας δεν προσφέρονται για οράματα. Πετυχαίνουν και επιβιώνουν οι Ρεαλιστές, αυτοί που κάθε μέρα κάνουν τις σωστές κινήσεις τακτικής, μέχρι την επόμενη κρίση, άντε μέχρι την επόμενη εκλογική αναμέτρηση. Ταυτόχρονα όμως ως λαοί νιώθουμε την έλλειψη του οράματος. Το μέγα ερώτημα βέβαια εδώ είναι για τι είδους όραμα μιλάμε. Στη χώρα μας τουλάχιστον, οι πολιτικοί τα τελευταία χρόνια μας πρόσφεραν ως όραμα τότε τον Εκσυγχρονισμό, τότε την “ισχυρή Ελλάδα”, και τότε τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Οράματα που μάλλον μας βγήκανε επιάλτες.

Η ιστορία όμως μας διδάσκει ότι το όραμα πολλές φορές προάγει την κοινωνία και ακόμα, ένα όραμα που σήμερα φαντάζει ανέφικτο, αποτελεί ουτοπία, μπορεί αύριο να γίνει πραγματικότητα. Κλασικό παράδειγμα αποτελεί ο Étienne Cabet και το όραμά του για μια κοινωνία της ειρήνης και δικαιοσύνης, όπου οι άνθρωποι θα έχουν αυτά που χρειάζονται και θα ζουν αδελφωμένοι και ευτυχισμένοι.

Ο Cabet, φιλόσοφος, δάσκαλος και οραματιστής, εξέφρασε το όραμά του στο ουτοπικό του μυθιστόρημα «Ταξίδι στην Ικαρία», *Voyage en Icarie*,² το οποίο βρήκε μεγάλη απήχηση στους λαούς, κυκλοφόρησε σε πολλά αντίτυπα, μεταφράστηκε σε ξένες γλώσσες και επηρέασε τον πνευματικό κόσμο, τις τέχνες, αλλά και τα κοινωνικά κινήματα.

Ο Cabet κατόρθωσε να κινητοποιήσει τις λαϊκές μάζες, να τις ξεσηκώσει, να τον ακολουθήσουν στην Αμερική, για να δημιουργήσουν μαζί του αυτή την κοινωνία της δικαιοσύνης και της ευτυχίας, που για κάποια χρόνια λειτούργησε με επιτυχία. Και μολονότι η πρώτη αυτή προσπάθεια κάποτε απέτυχε, διατηρήθηκαν παρόμοιες κοινωνίες μέχρι το 1895. Αποτελεί δε το πιο μακροχρόνιο μη θρησκευτικό κίνημα και διαθέτει σήμερα γύρω στις εξακόσιες (600) κοινωνίες, τους Icarians, που προάγουν τις ιδέες του με εκδόσεις και εκδηλώσεις.³

Η επίδραση του Cabet υπήρξε μεγάλη, και εξακολουθεί να υπάρχει και στις μέρες

1. Βλ. W. Seidel-Hoppner, «Eine Republik fuer alle». *Die Zeit* 19.5.2004

2. Βλ. E. Cabet, *Voyage en Icarie*, Slatkine, Genève, 1979

3. Βλ. R.P.Sutton, „ Makes WIU Home to Worlds's Largest Icarian Collection. Western Illinois University. University News April 22, 2004.

μας, και στις δύο όχθες του Ατλαντικού. Η ανακοίνωσή μας αυτή εστιάζεται στην επιρροή που άσκησε στις γερμανόφωνες κοινωνίες.

2. O Étienne Cabet ως οραματιστής και πραγματιστής

Ο Etienne Cabet, είναι ο τέταρτος γιος ενός βαρελά, που γεννήθηκε τις παραμονές της Γαλλικής Επανάστασης στην πόλη Dijon το 1788, σ' ένα σπίτι που τραγουδούσαν την Μασσαλώτιδα. Μη μπορώντας να σπουδάσει ιατρική λόγω έλλειψης χρημάτων, σπούδασε νομικά και απέκτησε το διδακτορικό του το 1812, σε ηλικία 24 ετών, και σε μια εποχή που η δόξα και η αυτοκρατορία του Ναπολέοντα κατέρρεαν.⁴

Μετά την επιστροφή του Βοναπάρτη από την Έλβα το 1815, αρνήθηκε να τον υποστηρίξει. Όμως, όταν μετά την νέα του εξορία οι Βασιλικοί αρχίζουν στημένες δίκες εναντίον των στρατηγών του, ο νεαρός δικηγόρος Cabet αναλαμβάνει την υπεράσπισή τους και την σωτηρία τους από την εκδίκηση. Το θάρρος του και η επιτυχία του προσδίδουν αναγνώριση και αυξάνουν την επιρροή του στην φιλελεύθερη αντιπολίτευση. Γίνεται μέλος της Charbonnerie, της αντιπολιτευτικής ελίτ εκείνης της εποχής, και συμμετέχει στην επανάσταση του 1830.

Το 1830 εκδίδει την λαϊκή εφημερίδα Le Populaire που ξεπερνάει τα 12.000 αντίτυπα. Το 1834 οδηγείται σε δίκη, λόγω της διαμαρτυρίας του για την απάνθρωπη συμπεριφορά στους Πολωνούς που είχαν επαναστατήσει κατά του Τσάρου στη Le Havre. Καταδικάζεται σε τρία χρόνια φυλακή και αντ' αυτής προτιμά να εξοριστεί για πέντε χρόνια στο Λονδίνο.⁵

Εκεί γνώρισε τις πολιτικές ελευθερίες και τα δικαιώματα των αγγλικών συνδικάτων και συνδέθηκε με τον μεγαλοβιομήχανο Robert Owen, ο οποίος από το 1800 μέχρι το 1824 κατάφερε να διατηρεί ένα ανταγωνιστικό υφαντουργείο και ταυτόχρονα να φροντίζει τους εργάτες του και να αναλαμβάνει τις κοινωνικές του ευθύνες.⁶ Εκεί έγραψε το ουτοπικό του μυθιστόρημα Voyage en Icarie.

Το 1939 επιστρέφει στην Γαλλία που σπαράζεται από δολοφονίες και πραξικοπήματα. Με το περιοδικό που εκδίδει, τα βιβλία και τα Pamflets του εμψυχώνει και καθοδηγεί τις λαϊκές μάζες. Ταυτόχρονα δημιουργεί και ελέγχει ένα δίκτυο από μορφωτικούς συλλόγους εργατών, που φτάνουν τις 400.000 χιλιάδες μέλη (κατά Engels 600.000), και αποτελούν την πρώτη μορφή λαϊκού κόμματος στην Ευρώπη.

Το 1847, απογοητευμένος από την Γαλλία, διακηρύττει στο περιοδικό του Le Populaire την ίδρυση της ιδεατής του κοινωνίας στην Αμερική και την λανσάρει με την πρόσκληση

Allons en Icarie

Με χιλιάδες από υποστηρικτές και συμπαθούντες θέλει να δημιουργήσει ένα αυτόνομο ομόσπονδο κράτος, με δικό του οικονομικό και κοινωνικό σύστημα.

4. Βλ. W.Seidel-Hoeppner, *ό.π.*

5. Βλ. Marie Ménégaki, *Histoire de la Civilisation française, XIXe s. tome 3*, Librairie Parousia, Athènes 1997, σελ. 82 επ.

6. Βλ. W.Seidel-Hoeppner, *ό.π.*

Και πράγματι τον ακολουθούν εκατοντάδες από πολλά κράτη της Ευρώπης και ιδρύει, σε ηλικία 59 ετών, τον Μάρτη του 1849 στο Illinois, στο εγκαταλελειμμένο από τους Μορμόνες Ναυνοο του Μισσισιππή, την Ικαρία του.

Μετά μία περίοδο άνθησης προέκυψαν προβλήματα. Ο Cabet αφενός είχε μεγαλοεπιβόλα σχέδια που απορροφούσαν τους πόρους της κοινωνίας, και αφετέρου στερείτο διοικητικών ικανοτήτων. Επιπλέον, δημιουργούσε προβλήματα το γεγονός ότι οι Icarians στο εσωτερικό τους δεν διέθεταν χρήμα, έπρεπε όμως να πωλήσουν τα προϊόντα τους και να αγοράσουν με χρήμα άλλα από τον έξω κόσμο. Το 1855 ήρθε σε σύγκρουση και αποχώρησε για να πεθάνει ένα χρόνο αργότερα, σε ηλικία 67 ετών υπό το βάρος της αποτυχίας του έργου του.

Ο τάφος του στο κοιμητήριο του Αγίου Μάρκου αποτελεί σήμερα τόπο προσκυνήματος κατά τις ετήσιες συναντήσεις των Icarians.

3. Το Όραμα του Cabet⁷

Το κοινωνικό ιδεώδες του Cabet είναι γνωστό ως «communisme icarien» και διατυπώνεται στο μυθιστόρημά του Voyage en Icarie, το οποίο κυκλοφόρησε στην Γαλλία το 1842, γνώρισε πολλές εκδόσεις που έφτασαν τα 100.000 αντίτυπα, μεταφράστηκε γρήγορα και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, και παρουσιάζει τον παράδεισο επί γης.

Είναι γραμμένο με μυθιστορηματικό τρόπο, γιατί απευθύνεται στις λαϊκές μάζες στις οποίες επιχειρεί να μεταφέρει γνώση. Εκφράζει όμως ένα κοινωνικό, πολιτικό και φιλοσοφικό σύστημα. Αποτελεί μια συνθήκη ηθική, φιλοσοφική, οικονομική και πολιτική, και είναι το απαύγασμα της εμπειρίας του, αλλά και αποτέλεσμα μιας εις βάθος ανάλυσης και διαλογισμού.

Αποτελείται από τρία μέρη.

Στο πρώτο μέρος διηγείται την επίσκεψη ενός Γάλλου και ενός Άγγλου στην Ικαρία για να γνωρίσουν πώς λειτουργεί η κοινωνία της ευτυχίας επί της γης, όπως την οραματίστηκε. Περιγράφεται η πολιτική, οικονομική, κοινωνική και θρησκευτική ζωή, η οικογένεια, ο γάμος, και όλα τα επίπεδα και οι εκφράσεις της καθημερινότητας.

Το δεύτερο μέρος περιέχει μια συζήτηση που αναδεικνύει την υπεροχή του συστήματός του σε σχέση με τα άλλα γνωστά κοινωνικά συστήματα.

Στο τρίτο κομμάτι ο συγγραφέας απευθύνεται στον αναγνώστη για να εξηγήσει τα πλεονεκτήματα των ιδεών του.

Σε πολιτικό επίπεδο οραματίζεται μια Republique που αποτελεί με το κράτος και τον λαό μία ενότητα. Η κυβέρνηση έχει την ευθύνη του προγραμματισμού της παραγωγής και της διακίνησης των αγαθών.

Σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο θεωρεί ως μέσον για την θεραπεία της κοινωνικής αδικίας την εγκαθίδρυση της Ισότητας, της Κοινοκτημοσύνης, και της καλής Εκπαίδευσης. Κάνει εκτενή αναφορά στην θρησκεία σε δύο κεφάλαια. Ενώ δεν είναι αναγκαία καμιά συγκεκριμένη θρησκεία στην Ικαρία του, όλοι οι νέοι από 16 έως 17 ετών, συμμετέχουν σε φιλοσοφικά σεμινάρια, για να γνωρίσουν τις θρησκείες και τις

7. Βλ. Marie Ménégaki, *ό.π.*

θρησκευτικές αντιλήψεις. Ο Cabet θεωρεί ότι αληθινός Χριστιανισμός είναι Κομμουνισμός. Και ο Ιησούς Χριστός ο πρώτος κομμουνιστής.

4. Η επίδραση του οράματος του Cabet στις γερμανόφωνες κοινωνίες

4.1 Η διαχρονικότητα του Cabet

Το όραμα του Cabet για την κοινωνία της ειρήνης και της δικαιοσύνης βρήκε ευρεία απήχηση στην Γερμανία, την Ελβετία και την Αυστρία αμέσως μόλις εκδόθηκε το *Voyage en Icarie*, το οποίο γνώρισε πολλές μεταφράσεις και εκδόσεις στα Γερμανικά.⁸ Η απήχηση δε αυτή διατηρείται μέχρι τις μέρες μας.

Εκκλησιαστικοί μεταρρυθμιστές, φιλόσοφοι, θεατρικοί συγγραφείς, κοινωνικά κινήματα, επηρεάζονται από το όραμά του. Είναι εντυπωσιακός ο αριθμός των σεμιναρίων που γίνονται τον 20ο αιώνα στα γερμανόφωνα Πανεπιστήμια με αναφορά στον Cabet καθώς και ο αριθμός των διατριβών και βιβλίων που γράφονται.⁹

Αναφέρω ενδεικτικά ότι οι θεωρίες του Cabet γίνονται αντικείμενο έρευνας και μελέτης στις πολιτικές επιστήμες, την κοινωνιολογία και τις γυναικείες σπουδές:

– Universitaet Halle. Institut fuer Politikwissenschaft. WS 1999/2000 Examen-Doktorandenkolloquium με θέμα: Ideengeschichte der politischen Utopie. Προϋπόθεση συμμετοχής: μελέτη του E.Cabet, *Reise nach Ikarien*.¹⁰

– Universitaet Dortmund. Soziologischen Grundlagen I. Ενότητα: Die Utopie ist tot- Es lebe die Utopie? Πάλι αναφέρεται το ίδιο έργο του Cabet.¹¹

– Universitaet der Bundeswehr Muenchen. Hauptstudium. Winter Trimester 2004 Μάθημα: Politische Utopien. Στην ενότητα Sozialistische Utopien, μελετάται ο E. Cabet, *Reise nach Ikarien*.¹²

– Universitaet Saarland. Frauenveranstaltungen WS 2003-2004. Uebung Fruehsozialismus, όπου μελετώνται, μεταξύ άλλων κείμενα του Cabet.¹³

4.2 Η επίδραση στην διανόηση

Είναι εκπληκτικό πως ένας μεγάλος εκκλησιαστικός μεταρρυθμιστής, μαθηματικός και λόγιος, ο Bernhard Bolzano¹⁴, ιερέας και καθηγητής της Φιλοσοφίας και Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο της Πράγας, ενώ είχε ήδη από το 1831 τελειώσει το έργο του «*Von dem Besten Staate*», το ξαναγράφει μετά την μελέτη του *Voyage en Icarie*, που μετέφρασε στα γερμανικά η Karoline Lieblein.

Ο λόγος είναι προφανής. Ο Cabet, στα δύο κεφάλαιά του για την θρησκεία, κάνει σημαντικές επισημάνσεις. Μερικές από αυτές είναι οι ακόλουθες:¹⁵

8. Βλ. *Die neue Sittenverbesserung*, Leipzig 1850

9. Βλ. *Datenbank des deutschsprachigen Anarchismus*-Data, Libertad Verlag, Postdam, 2003

10. Βλ. Uni Halle, Themenoffenes Forschungskolloquium, 1999/2000

11. Βλ. Uni Dortmund, Gesellschaftstheoretische Grundlagen der Raumplanung, 1999

12. Βλ. Uni Muenchen, der Bundeswehr, Lehrveranstaltung: Politische Utopien, 2004

13. Βλ. Uni Saarland, Frauenveranstaltungen, WS 2003/2004

14. Βλ. Bernhard Bolzano, *Brockhaus Enzyklopaedie*, Wiesbaden, 1966

15. Βλ. Marie Ménégaki, *ό.π.*, σελ.91

- Υπάρχει ο Θεός ως πρώτη αρχή.
 - Όλες οι θρησκείες είναι ανθρώπινα δημιουργήματα.
 - Αρνείται την θεική φύση του Ιησού Χριστού. Ο Χριστός είναι άνθρωπος που κατέχει την πρώτη θέση στην ανθρωπότητα, μεταξύ άλλων για την διακήρυξη των αρχών της ισότητας, της αδελφότητας και της κοινοκτημοσύνης.
 - Παράδεισος και κόλαση δεν υπάρχουν.
 - Οι άγιοι και τα θαύματα είναι mensonges.
 - Αγάπα τον πλησίον σου ως εαυτόν. Μην κάνεις στον άλλο ό,τι δεν θέλεις να κάνουν σε σένα. Κάνε στους άλλους όλα τα καλά που επιθυμείς για τον εαυτό σου.
- Βέβαια, ο Cabet δεν είναι αποδέκτης μόνο θετικών σχολείων. Ο Karl Gruen, συγγραφέας και εκδότης που συνέγραψε « Το σοσιαλιστικό Κίνημα στην Γαλλία και το Βέλγιο», Darmstadt 1845, δεν είναι καθόλου κολακευτικός και τον αποκαλεί «Der bornierte Papa Cabet», δηλ. ο στενοκέφαλος, ο περιορισμένος Papa Cabet, και γράφει για το Voyage en Icarie:

«Εάν ένας σπουδαίος άνθρωπος έριξε κάποτε κατά τύχη μια λέξη, εναντίον του χρήματος, της ανισότητας, του πλούτου, των κοινωνικών αδικιών, ο Cabet την σηκώνει, την επαναλαμβάνει, την αναδεικνύει σε πιστεύω εκείνου, την τυπώνει, χτυπάει στα χέρια του και φωνάζει με ειρωνική Bonhomie στον θυμωμένο του μεγαλοαστό: «Ακούτε, δεν ήταν αυτός κομμουνιστής;». και κανείς δεν ξεφεύγει από αυτόν, ούτε ο Montesquieu, ούτε ο Sieyes, ούτε ο Lamartine, ούτε ακόμη ο Guizot - όλοι τους είναι παρά την θέλησή τους κομμουνιστές. Να λοιπόν, πιάσαμε τον κομμουνιστή μας στην φάκα.»

Ο Karl Marx όμως, στην «Deutsche Ideologie» 1846-1848¹⁶, αντιπαραθέτει τα κείμενα των Cabet και Gruen και στηλιτεύει τις ανακρίβειες και την έλλειψη αντικειμενικότητάς του. Βέβαια, την συμπεριφορά αυτή επιφυλάσσει ο Gruen όχι μόνο στον Cabet, αλλά και στον Fourier.

4.3 Η επίδραση στα κοινωνικά κινήματα

Ο Friedrich Engels στο άρθρο του Fortschritte der Sozialreform auf dem Kontinent, τον Νοέμβριο του 1843,¹⁷ αναφέρεται στην ανάπτυξη του εργατικού κινήματος στην Γερμανία και Ελβετία και στην επίδραση του Cabet. Γράφει:

«Επειδή η Γερμανία έχει σχετικά λίγα βιομηχανικά εργοστάσια, η μεγάλη μάζα της εργατικής τάξης αποτελείται από βιοτέχνες κάλφες, οι οποίοι περιφέρονται για μερικά χρόνια δια μέσω της Γερμανίας, της Ελβετίας, και πολύ συχνά και της Γαλλίας, πριν εγκατασταθούν ως μικροί βιοτέχνες. Έτσι ένας μεγάλος αριθμός γερμανών εργατών βρίσκεται συνεχώς στο δρόμο από ή προς το Παρίσι, και έπρεπε φυσικά να γίνει εκεί γνώστης των πολιτικών και κοινωνικών κινήματων της γαλλικής εργατικής τάξης. Ένας από αυτούς τους άνδρες, ο Wilhelm Weitling, ένας απλός κάλφας ράπτης από το Magdeburg της Πρωσίας, πήρε την απόφαση, να δημιουργήσει στην πατρίδα

16. Βλ. Karl Marx, *Die Deutsche Ideologie* 1846-1848.

17. Βλ. Friedrich Engels, *Fortschritte der Sozialreform auf dem Kontinent*, Marx-Engels Werke, Dietz Verlag, Berlin 1983.

του κομμουνιστικές κοινότητες. [...] Ο Weitling, ο οποίος μετά παραμονή μερικών χρόνων στο Παρίσι επιστρέφει στην Ελβετία, δημιουργεί κομμουνιστικούς συλλόγους σε μικρές και μεγάλες πολιτείες και εκδίδει την εφημερίδα «Die Junge Generation», στα πρότυπα του «Populaire» του Cabet, το 1841.»

Και παρακάτω μας πληροφορεί ο Engels:

«Οι γάλλοι Κομμουνιστές μπόρεσαν μόνο στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής μας να μας βοηθήσουν, και διαπιστώσαμε γρήγορα, ότι εμείς γνωρίζαμε περισσότερα από τους δασκάλους μας.»

Αλλά και σε άλλα κείμενα αναφέρεται ότι «ένας περιορισμένος αριθμός από ενδιαφερόμενους διαλογιζόταν με τις ιδέες των Cabet, Fourier, Lamenaïs, Proudhon και Blanc. Στην μεγάλη μάζα των εργατών πάντως έφταναν μόνο αποσπάσματα των κοινωνικών θεωριών τους».¹⁸

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η επίδρασή του στο Συνεταιριστικό Κίνημα, όπως μας πληροφορεί ο W.W. Engelhardt¹⁹ στο έργο του 'Von der Utopie zur Genossenschaft.' Γράφει:

«Από τις παλιές συνεταιρικές μορφές των παραγωγικών και αποικιακών συνεταιρισμών, προέκυψαν χωρίς καμία σύνδεση μ' αυτές, τις τελευταίες εκατονταετίες - κάπου από τον 16 αιώνα - οι βάσει προγράμματος σχεδιασμένες μορφές κοινού συμφέροντος και κοινωνικού συμφέροντος Συνεταιρισμοί. Αυτό συνέβη συχνά- ή τουλάχιστον όχι σπάνια- επειδή υπήρξαν ουτοπίες, και μάλιστα σε λογοτεχνική φόρμα, που τις παρακίνησαν και τις στήριξαν. Αναφέρω ως παραδείγματα [...] στην βιομηχανική εποχή, τον Cabet, Hertzka, Fourier, Owen, Saint-Simon.»

Τελευταίο, αλλά πολύ σημαντικό, αναφέρω το γυναικείο κίνημα. Η επίδραση φαίνεται από το περιεχόμενο του μαθήματος για γυναίκες στο Πανεπιστήμιο του Saarland, όπου επεξηγείται²⁰.

«Από σημερινή σκοπιά έχουν αυτά τα πρώιμα κινήματα ιδιαίτερον ενδιαφέρον, επειδή ένεκα του αφοριστικού λόγου της «Ουτοπίας», πολύ γρήγορα οριοθετήθηκαν απέναντι στην ορθόδοξη γραμμή του Σοσιαλισμού/Κομμουνισμού. Στο μάθημα θα μελετηθούν κείμενα του Saint-Simon, Fourier, Proudhon, Cabet, Blanc και Leroux, τα οποία όχι μόνο παρουσιάζουν άξια συζήτησης Πολιτικά και κοινωνικά Σχέδια, αλλά είναι εξαιρετικής σημασίας, επειδή εκφράζουν αξιοπρόσεκτες ιδέες για την συμβίωση των φύλων.»

4.4 Η επίδραση στο θέατρο

Μοναδικό παράδειγμα αυτής της επίδρασης αποτελεί το θεατρικό έργο του B. Brecht «Die Tage der Commune» με τους εξαίρετους Papa-Cabet και Madame-Cabet²¹.

Η υπόθεση του έργου εκτυλίσσεται στην εποχή της Κομμούνας του Παρισιού.

18. Βλ. Arbeiterbewegung, Historisches Lexikon der Schweiz.

19. Βλ. W.W.Engelhardt, Von der Utopie zur Genossenschaft, www.leibi.de

20. Βλ. Uni Saarland, ό.π.

21. Βλ. Deutsches Theater nach 1945, Die Tage der Commune, 17.11.1956

Ἡρώες είναι αφενός κοινοί άνθρωποι που μένουν γύρω από ένα Καφέ της περιοχής Montmartre, και αφετέρου ιστορικές προσωπικότητες.

Στόχος του Brecht ήταν να ανεβάσει ένα έργο που να εναντιώνεται στο έργο «Die Niederlage» του Νορβηγού Nordahl Grieg. Την βασική εργασία στο έργο την έκανε το 1948/49 με την ελπίδα, να το ανεβάσει στην 80η επέτειο της Κομμούνας του Παρισιού, το 1951, και να συμβάλει έτσι στο κτίσιμο του σοσιαλισμού στην DDR.

Τα σχέδιά του όμως απέτυχαν λόγω της αντίστασης του SED (κομ. κόμμα της DDR), που επέρριπταν στο έργο υποκειμενικές και ηττοπαθείς τάσεις.

Μόλις το 1956 έγινε ένα δοκιμαστικό ανέβασμα στην Karl-Marx-Stadt που εξαφανίστηκε από το πρόγραμμα ύστερα από 4-5 παραστάσεις.

Το 1962 ανέβηκε από το Berliner Ensemble για ένα ευρύτερο κοινό. Και παρόμοια παράσταση δόθηκε το 1970 στην Δυτική Γερμανία.

Σχετικά με την παράσταση του 1962, όπου η Gisela May υποδυόταν την Madame-Cabet, αναφέρονται για τα 80 της χρόνια τα εξής²².

«Η May έπαιξε πολλούς μεγάλους ρόλους. Όμως μένει στην θύμηση εκείνος της Madame Cabet, μία από τις θαυμάσιες μητρικές φυσιολογίες του Brecht, ως κάτι το ιδιαίτερο. Οι ένοικοι της Κομμούνας γιορτάζουν. Μία σκηνή γεμάτη εύθραυστη ευθυμία, εντός της οποίας η Gisela May είναι το οργανωτικό κέντρο. Ο Papa-Cabet ζητεί την Madame-Cabet να χορεύουν. Δέχεται, λίγο αναστατωμένη, σαν νεαρό κορίτσι. Μετά χορεύουν - βυθισμένοι ο ένας στον άλλο, για μια στιγμή φαίνονται μόνοι τους επί σκηνής, δύο άνθρωποι καταμεσού της ζωής, όλος ο χρόνος δικός τους, γελαστοί, με αυτοπεποίθηση. Έτσι ήταν και έτσι το θέλαμε. Αυτή η ευθυμία, αυτή η αυτεπίγνωση, αυτού του είδους ο ηρωισμός, που είναι τόσο αντηρωικός και τόσο απολαυστικός. Και ήξεραν επακριβώς, αυτοί οι επί της σκηνής, θεατρικές φιγούρες και όμοιοί μας, ότι δεν είναι όλος ο χρόνος δικός τους. Γι' αυτό θα φρόντιζε η Αντεπανάσταση. Στο τέλος όλοι οι εορτάζοντες θα ήταν νεκροί. Εμείς όμως είδαμε στην γαλήνη της Madame-Cabet, για μια στιγμή, το γελαστό πρόσωπο της επανάστασης.»

5. Τελικό Συμπέρασμα

Έχει πολύ ενδιαφέρον για μια τελική αξιολόγηση του οράματος και του έργου του Cabet, να δούμε πως το βίωσαν εκείνοι που τον πίστεψαν και τον ακολούθησαν, για να ιδρύσουν μαζί του την Ικαρία.

Στη βιβλιοθήκη της πόλης του Αμβούργου σώζονται 61 επιστολές που έστειλαν Γερμανοί Icarians και περιγράφουν πως ήταν η ζωή στην αποικία για ένα συνεχόμενο χρονικό διάστημα από το 1848 μέχρι το 1864.²³

Οι μαρτυρίες αυτές μας βοηθούν να καταλάβουμε την ιδιοσυγκρασία και τα κίνητρα εκείνων που γύρισαν την πλάτη τους στον Καπιταλισμό, για να δημιουργήσουν ένα αυτοδιοικούμενο και κοινωνικοποιημένο οικονομικό σύστημα.

Και πράγματι εκθέτουν πολλά θετικά από την εκεί ζωή τους:

22. Βλ. Katrin Lange, Heitere Gelassenheit, Junge Welt, 01.06.2004.

23. W.Seidel-Hoeppner, ό.π.

Τα αναγκαία αγαθά προσφέρονται επαρκώς σε όλους. Σε ότι αφορά εγκαταστάσεις όπως πλυντήρια, νοσοκομεία, παιδικούς σταθμούς, σχολεία και φαρμακεία, δεν υπάρχουν του ίδιου επιπέδου σε όλη την περιφέρεια του Illinois. Υπάρχει ένα Κυριακάτικο Πανεπιστήμιο με σεμινάρια για θέματα Φυσικών και Πνευματικών Επιστημών. Μουσικές και θεατρικές παραστάσεις αναδεικνύουν την παροιμία σε ένα μικρό πολιτιστικό κέντρο.

Αναφέρονται όμως και ελλείψεις και συγκρούσεις που αποδίδονται στην Pionierphase.

Αλλά το γεγονός ότι οι άποικοι δεν αποδέχονται το χρήμα στις μεταξύ τους σχέσεις, πρέπει όμως να πωλήσουν και να αγοράσουν προϊόντα εκτός της αποικίας σε τιμές αγοράς, δημιουργεί προβλήματα. Μακροχρόνια δεν έχει καμία δυνατότητα επιβίωσης αυτή η οικονομική ύπαρξη.

Έτσι μπορούμε να βγάλουμε ως τελικό συμπέρασμα, ότι η ζωή του Cabet δείχνει, πως οράματα εμπνέουν και εμπλουτίζουν την πολιτική πράξη όταν συνδέονται με πραγματικές ανάγκες, και πως γρήγορα καταρρέουν ως ουτοπίες όταν αποκόπτονται από την πραγματικότητα.

Όμως, παρ' όλα αυτά, ο Cabet ασκεί μέχρι σήμερα την επίδρασή του στις Επιστήμες, τα Γράμματα και στα Κοινωνικά Κινήματα.

Βιβλιογραφία:

- Arbeiterbewegung, Historisches Lezikon der Schweiz
 Bolzano, Bernhardt Brockhaus Enzyklopaedie, Wiesbaden, 1966
 Cabet, E., Voyage en Icarie, Slatkine, Geneve, 1979
 Datenbank des deutschsprachigen Anarchismus-DatA, Libertad Verlag, Postdam, 2003
 Deutsches Theater nach 1945, Die Tage der Commune, 17.11.1956
 Die neue Sittenverbesserung durch die Ikarische Gemeinschaft, Leipzig 1850
 Engelhardt, W.W., Von der Utopie zur Genossenschaft, www.leibi.de
 Engels, Friedrich, Fortschritte der Sozialreform auf dem Kontinent, Marx-Engels Werke, Dietz Verlag, Berlin, 1983
 Lange, Katrin, Heitere Gelassenheit, Junge Welt, 01.06.2004
 Marx, Karl, Die Deutsche Ideologie, 1846-18
 Menegaki-Kintis, M., Histoire de la Civilisation française, tome 3. Librairie Parousia, Athenes 1997
 Μετεγάκη, Μ., Η διαχρονικότητα της ουτοπίας. Η κυριακάτικη ΑΥΓΗ, 9. Μαΐου 2004
 Seidel-Höppner, W., Eine Republik für alle. Die Zeit 19.05.2004 Nr 22
 Sutton, Robert P., Makes WIU Home to World's Largest Icarian Collection. Western Illinois University. University News April 22, 2004
 Uni Dortmund, Gesellschaftstheoretische Grundlagen der Raumplanung, 1999
 Uni Halle, Themenoffenes Forschungskolloquium, 1999-2000
 Uni Muenchen, der Bundeswehr, Lehrveranstaltung: Politische Utopien, 2004
 Uni Saarland, Frauenveranstaltungen, WS 2003-2004

Résumé

La vision d'Étienne Cabet et son impact sur les sociétés germanophones

L'idéal social de Cabet est connu sous la forme de "communisme icarien". Cela exprime un système social, politique et philosophique et est le reflet de son expérience de même que d'une méditation et d'une analyse profonde. Au niveau politique, il aspire à une République qui constitue avec l'Etat et le peuple une unité. Le gouvernement est responsable de la planification de la production et de la circulation des biens. Au niveau économique et social, il considère l'établissement de l'égalité, de la communauté des biens et de la bonne éducation comme un moyen contre l'injustice sociale. Il se réfère amplement à la religion. Cabet considère le communisme comme le christianisme réel et Jésus-Christ comme le premier communiste.

La vision de Cabet a connu une renommée en Allemagne, en Suisse et en Autriche, qui se maintient jusqu'à aujourd'hui. Des réformateurs ecclésiastiques, des philosophes, des auteurs dramatiques et des mouvements sociaux ont été influencés par sa vision. Le nombre de séminaires qui a eu lieu dans les universités germanophones du XXe siècle et le nombre de thèses et de livres écrits qui se réfèrent à Cabet, est impressionnant.

Il est étonnant qu'un grand réformateur ecclésiastique, mathématicien et érudit comme Bolzano Bernhard, ait réécrit son œuvre «Von dem Besten Staate», après avoir étudié le «Voyage en Icarie», traduit en allemand par Karoline Lieblein, ce prêtre et professeur de Philosophie et de Théologie à l'Université de Prague, l'ayant déjà terminé, depuis 1831. Il est évident que Cabet n'a pas reçu que des commentaires positifs. Karl Gruen, écrivain et éditeur qui a écrit sur le «Mouvement socialiste en France et en Belgique», (Darmstadt 1845) ne se montre pas du tout flatteur et il dénomme Cabet comme «Der bornierte Papa Cabet», c'est-à-dire un esprit borné et étroit.

Friedrich Engels dans son article du Fortschritte der Sozialreform auf dem Kontinent, en novembre 1843, se réfère à la croissance du mouvement ouvrier en Allemagne et en Suisse, et à l'impact de Cabet. Son impact sur le mouvement coopératif est intéressant, comme nous informe W.W. Engelhardt dans son œuvre *Von der Utopie zur Genossenschaft*. Le mouvement féminin est un point final, mais très important. L'impact paraît à travers le contenu du cours destiné seulement aux femmes, à l'Université de Saarland.

En guise de conclusion on peut remarquer que la vie de Cabet montre que les visions inspirent et enrichissent l'action politique lorsqu'elles sont liées à des besoins réels, mais qu'elles s'effondrent en tant qu'utopies lorsqu'elles sont amputées de la réalité.